

СРИ Дөвлөт Мүкафаты лауреаты шаир Нәби Хәзринин бу ил «Азәр-бајчан» журналынын иккинчи нөмрәсиндә дәрҗә едилмиш «Јапония ше'рләри»ндә дүшүнчә кенишлији, сәнәткар вә дүңја, сәнәткар вә азадлыг проблемләринин конкрет мөвзулар әсасында мараглы поетик тәһлили, күчлү лирик-публисистик пафос мүнәллифин јени уғурлу сәнәт аддымы кими диггәти чәлб едир, пәрестишкарларыны севиндирир.

Узаг күндөгән өлкәсиндә көрдүкләринин ади әкс-сәдасы олмајан, өтәри тәәсүратлардан доғулмајан бу ше'рләрдә садә һәјат һадисәләри шаирин поетик-фәлсәфи дүшүнчәләринә, лирик-эмоционал дүғуларына җаһал вермишдир. «Биз сәс-сәс кәл охујаг, биз әл-әл кәл горујаг, нисан оғлу, чаһан оғлу, јер үзүнүн сабаһын»; «Ујудум гәлбимдә һәсрәтлә дүғу, елә бил баш гојуб јатды синамдә бүтүн каниатын јухусузулуғу» вә ја «Доғма улдузлардан јер доғмалашды» мисраларында олдуғу кими дүңјаја бөјүк инсан учалыгдан баха билмәк бачарығы Нәби Хәзринин бу ше'рләрини «Вәтән вә гүрбәт» ситдиләсинин уғурлу вә даһа күчлү нәфәслә гәлмә алынмыш даһави һесаб еләмәјимизә һагг газандырыр. Бу чәһәт, нәдәнсә, шаирин 26 ил әввәл јаздығы «Мәним кәндим» ше'риндән «О јердә ки дағлар илә бирләшбдир асман, дәмјр јолу јакынында бир кәнд вардыр: Хырдалан» мисраларына јада салыр. Бу тутушдурмада Нәби Хәзри јарадычылығынын инкишаф јолун сәһијәләндирә билән бир уғурлу вардыр. Бу арада Нәби Хәзри јанғы вә нараһатлыгларла, тәрәддүд вә уғурларла долу, «сөвинчи дөггәләрлә, әзабы илләрлә» өлчүлән бир шаир өмрү јашајыб: илһамыны даим һәјатын, мүбаризәнин ән күр мейданларында сынајыб.

Нәби Хәзринин јарадычылығы бу илләрдә ардычыл инкишаф етмиш, мәзмунча, идејача, кејфијәтчә тәкмилләшмә јолу кечмишдир. Сәнәткар ахтарышлары ону балача кәндин доғма гучагындан дүңјанын кениш јолларына чыхармышдыр, лакин ширин хатирә дүңјасына бағланан кәнд јолу да унутулмамышдыр. Бу чәһәт онун бүтүн јарадычылығына хасдыр. Балача бир кәнд, чинарлы очаг Вәтәнин, дүңјанын рәзмине чевриләр вә ја бүтүн дүңја шаир көзүндә исти, балача бир инсан очагына дөнүр. Тәкчә илә үмуми, милли илә үмумбәшәри говушур, бирләшир, бир-бирини тамамлајыр.

Иккинчән бөјүк доғру, илкинчән кәләчәк доғру инкишаф, ән кениш өлчүләрдә белә илкинлији горујуб сахлаја билмәк бачарығы Нәби Хәзринин поетик форма ахтарышларында да мүшәһидә едиләр. О, ше'римизин гәдим ән-әнәләринә мөһкәм бағлыдыр. Лакин шаир ән-әнәјә дә еһкам кими бахмајыб, онун имканларыны кенишләндирмәјә чалышыб.

Иккинчи чилдә јакын вахтларда охучуларын ихтијарына верилмиш «Сечилмиш әсәрләр»и шаирин јарадычылығындагы бүтүн бу чәһәтләр барәдә кениш данышмаг имканы верир, башга сөзлә, онун отуз иллик ахтарышларына, бир даһа нәзәр салмаг арзусу доғур.

Әввәлчәдән дејәк ки, икинчиллик Нәби Хәзринин поетик истә'дадынын хусусилә ики мүнәвви чәһәтинә диггәти чәлб едир. Бу ики јарадычылыг мейлини үмуми шәкилдә белә ифадә етмәк олар: чилдәрдә лирик Нәби Хәзри илә эпик-драматик ләвһәләр мүнәллифи Нәби Хәзри, бир нөв, јарыша кирир. Биринчи чилдә һәссас үрәкли, зәкиңи дахили әләми мүасир инсанын — шаирин мә'нәвијәт дүңјасынын әлван, тәзадлы, шаиранә аңлары әкс етдирилмишдирсә, икинчи чилдә ичтимаи мүнһитин, ичтимаи һәјатымызын, мүбаризә вә гәлбәләримизин эпик-драматик, кәркин вә зиддијәтлән ләвһәләри јарадылмышдыр. Биринчи чилдә өз үрәји илә данышан вә бизи бу үрәк сәһбәтинә, һәјәчанлы көңүл чырыпнытыларына гулаг асмаға вадар едән лирика устасы илә таныш олурат; икинчи чилдә исә мүнәллиф мүбаризә вә мәһрумијәтләрини, бөјүк инсаны нараһатлыг вә гәлбәләрини кениш сәһнәләрини јарадыр, истә'дадынын эпик вүс'әтинин нүмајиш етдирир; ән плана мүасир һәјатымыз үчүн сәһијәви олан гәһрәманларын образларыны, чанлы, табии һәјат ләвһәләрини чәкир. Лакин Нәби Хәзринин јарадычылығында бу ики чәһәт һәмшә сых бағлыдыр: онун лирикасы даим мә'нәви проблемләрин, севкинни, тәбнәтин өзүндән доған драматик бир кәркинликлә чағладығы кими, эпик әсәрләри дә һәмшә сојумаз, сәнкимәз бир лирика оду илә иснир. Бүтүн поемаларында адлары мә'лум олан гәһрәманлардан башга бир баш гәһрәман да вар: шаир үрәји, шаир вичданы! Биринчи чилдә мүнәллиф өз үрәјинә бахырса, үрәји илә данышырса, икинчи чилдә дүңјаја бахыр, дүңја илә, ичтимаи мүнһитлә сәһбәт едир. «Инсана бағлыјам илкин сөзүмлә. Дујар сон сөзүм гәдир биләләр; дәрдиңләр ағлајыр мәним көзүмлә, мәним лодағымла күлүр күләнләр. Әмрүмә аз галыб? Дејни, еләми? Көр нечә дүғулар кечир гәлбимдән. Санки бир күнлүјәм ол-бөзәк кими, санки күнәш кими әбәдијәм мән». («Тәзадлар»). Инсан мә'нәвијәтләриндәки тәзадларын белә көзәл, јыгчам әкси, бөјүк гуманизм дүғусу икинчи чилдәки, хусусән «Сумгајыт сәһифәләри» вә «Кичик тәпә» поемаларындагы вәтәндашлыгла говушуб тамамланыр. Н. Хәзри-

нин лирик гәһрәманыны јакшы танымаг үчүн јарадычылығында конкрет маһијәт дашыјан инсан-пәрвәрликлә, вәтәндашлыгла јанашы, һөкмән, тәбиәтә бөјүк вурғунлуғ дүғусуну, севки фәдакарлығыны, ичтимаи һәјата фәал сәнәткар мудахиләсини вә вәһајәт, нигбинлик күчүнү јада салмајыг. Бүтүн бунлар Нәби Хәзринин лирик гәһрәманынын јүксәк бир кејфијәтинин дә үзә чыхарыр: зәриф, нәчиб мәрданәлик! Бу гәһрәманын сәсини мүасир поезијамызын хорунда мәһз тәмизлији, нәчиблији вә әсил мәрданәлији илә ајдын сечә вә сөвә билirik.

Бу чәһәтдән вәтәндаш кими, ичтимаи хадим кими, дост, јолдаш кими Нәби Хәзри шаир Нәби Хәзријә чох јакындыр, доғмадыр.

Биринчи чилдә топланмыш ше'рләрин мүнәллиф бөлмәсү онун јарадычылығындагы идеја-мәзмун мәрһаләләринин, мөвзу һудудларынын көтәрә билir: «Мәним архаһадлығым», «Сәкиг сәтирләр», «Күнәшин гоншулуғунда», «Салхым сәјүдләр», «Еләр кәздим, достлар көрдүм», «Әбәди нараһатлыг», «Авропа, динлә мәни», «Илләр кечир јелләр кими», «Күл-чичәји дәрәрам», «Арзунун арзулары», «Көврәк ганадлар»...

Ше'рләр јарадычылығы јолунун вахт бөлкүләри илә сәһмәләндирилмиш; мәзмунча, идејача јакын олан, мәсәлән, ијirmi ил әввәл јазылмыш ше'рлә, сон илләрин әсәрләри ејни бөлкүдә дүзүлүб: мүнәллиф өз шаир һәјатынын илләрин ихтијарына вермәјиб, үрәјиндә бөј атыб јашајан ше'рә чеврилән һадисәләрин, дүғуларын өлчүләринин әсас көтүрүб. Бу бөлкүләр сәһијәткар шәхсијәтинин мүхтәлиф кејфијәтләрини јыгчам шәкилдә үмумиләшдирә билir: бир бөл-

Хәзринин ше'рләринә чанлылыг, тә'сирлилик, тәрәвәт кәтирир. Онун үчүн, өз дедији кими, «Һәр ше'р елә бил бир вәтәндашдыр». Буна көрә дә шаир ше'ринин вәтәндаш борчуну даим диггәт мәркәзиндә сахлајыр. Вәтәндаш ше'рин ән көзәл кејфијәти онун нөзәриндә торпаға бағлылыгдыр: «Ајағын гој алсын күчүнү јердән...».

Әсил гәһрәмандыр, Әсил шаир ки, Әмрү дә халғынын өмрүлә бирдир — мисралары Нәби Хәзринин сәнәткар тәләјинин епиграфы кими сәсләнир. «Әкәр зәиф јазсам мәни бағышла, мәни бағышлама хәјанәт етсәм» сөзләри исә бу өмрүн мәс'улијәт еталонудур, аиддыр. Бу мисралар јухарыда дедијимиз зәриф мәрданәлији әкс етдирир.

Јарымчыг севмәји севмәји сәнәт, Илк сөзү, сон сөзү сәһмијәтдир. Илһама хәјанәт, ше'рә хәјанәт. Бәлкә дә ән бөјүк бир хәјанәтдир.

Еј үрәк, учалсын һәр заман сәсин, Бир үрәк сусудуму, бир өмүр битәр. Дејирәм раһатлыг јакын кәлмәсин, Раһатлыг кәлдим, шаирлик кедәр. («Раһат»)

Јарымчыглыг тәкчә сәнәтә јох, севкијә дә јаддыр. Севкидә дә ән бөјүк гәһрәманлыг сәһмијәтдир. Буна көрә дә бу һисс севки ше'рләриндә фәдакарлыг кими мә'наланыр:

Өз мәғрур ешгимдә тәмәннәсызам, Бир даһла истәсәм, Бир үмман истә...

(«Истә»)

вә ја Кәл бөләк дүңјаны икиликдә биз дәрә мәнә дүшсүн,

МӘРДАНӘЛИК вә зәрифлик поезијасы

күдәки јазыларда мүнәллиф өз торпагына бағланан вәтәндаш кими нә гәдәр әзәмәтлән көрүнүрсә, дикор бөлкүдә, севкидән, ше'рдән гоша ганад тапан, бөјүк мәһәббәтлә учалан фәдакар ашиг кими вә дүңјанын тәзадларындан сарсылан, бә'зән һәтта «тәбиәтә кәдәрини унутдурмаг» арзусуна кәлиб чатан һәссас бир инсан кими даһа габарыг нәзәр чаршыр. Бүтүн бунлар лирик гәһрәманын мүрәккәб, мөһкәм характеринин мүхтәлиф бахыш күшләриндән көрүнүшү кими бир-бирини тамамлајыр.

«Вопросы литературы» журналы сәһифәләриндә поезија барәдә кәдән сәһбәтләрдә Г. Асатнәнин дедији бир фикирлә шәриик ки, мүасир охучу ше'рдә ајры-ајры кәсәрли ифадәләр, уғурлу образлар, сөз бирлешмәләри ахтарыр, шаирин өз образыны ахтарыр. Тәкчә бу күн үчүн јох, поезијанын нечә мин иллик тарихи үчүн сәһијәви олан бу чәһәт, тәәсүф ки, бә'зән унутулур. Бә'зән бир јох, нечә китабында белә мүнәллифин өзүнү, јолуну, мөвгејини, амалыны көрмәк, мүнәллишдирмәк олмур. Мүнәллиф бәр-бәзәкләри илә өзүнү кызләдир. Поезија үмманында маһир үзкүчү дәнә билмир. Устүндәки, кејиминдәки сун'и зинәт ону үзмәјә гојмур, батырыр. Сөзчүлүјүн, парлытылы образларын, сығаллы гафиләләрин архасында кимин, һансы дөврүн адамынын дајандығы көрүнүр.

Нәби Хәзринин ше'рләриндә ајдын сечилән шаир образынын ән башлыча инсаны кејфијәти, мәсәлән, Јури Идашкынә көрә (Нәби Хәзри һаггында монография мүнәллифи) еһтираслы, мүбариз бир вәтәндаш фәаллығыдыр, һәр чүр лагејд-лијә дүшмән кәсилмәк бачарығыдыр. Бу сөзләр шаирин поетик образыны бүтөлүклә тәғдим едә билirmi? Шүбһәсиз ки, јох! «Сечилмиш әсәрләр» барәдә јухарыдагы үмуми гејдләримиздән дә көрүнүр ки, Нәби Хәзринин шаир сурәтинин чизкиләри даһа дәррин вә мә'налы, даһа ајдын вә ифадәлидир. Тәәсүф ки, һаггында аз јазылмаса да, Нәби Хәзрини (һәм дә тәк Нәби Хәзрини јох) бир шаир кими мүасир ше'римиздә фәрглән-дирән вә фәрдиләшдирән чәһәтләр һаггында мәһз һәмшә мә'нада һәлә дә арзу олунан сөз дејилмәмишдир. Һалбуки «Сечилмиш әсәрләр» белә бир тәдигат үчүн көзәл имкан јарадыр.

Сәсләниб күләк дә, чошуб дәннә дә, Нечә јол өмрүмдә туған көрмүшәм. Сиз мәни бир дәфә көрмәсәңиз дә Мән сизи гәлбимдә һәр ан көрмүшәм.

(«Охучуларыма»)

Охучуларә мурачиәтлә дејилән бу сәһми мисралар бир һәғиғәти дә тәсдиғ едир ки, сәнәткар кәрәк һәр ан охучу тәләбини, халғын нүфузулу, бахышларыны һисс етсин. Охучу илә һәр көрүшә сәһиғә-саһмайлы, мәс'улијәтлә кетмәк, сөзләрини, мисраларын халғ әдәбијәтиндән кәлмә бир сәриштә илә дүзүлмәси, чылаһанмасы Нәби

дағы сән көтүр. Галсын јер үзүндә гоша изимиз, Гара мәнә дүшсүн, ағы сән көтүр.

(«Икиликдә»)

Нәби Хәзринин шаир истә'дадынын вә мә'нави әләминин ән сәһијәви чәһәтләри онун севки ше'рләриндә парлаг көрүнүр. Дејирләр севки ше'ри јазмаг чәтинләшиб. Бә'зиләринә дә, үмумијәтлә, мәһәббәт ләбдән дүшмүш, көһнәлими мөвзу кими көрүнүр. Әслиндә нечәдир? Әслиндә өмрә, һәјата бәзәк вуран, дүңјаны мә'чүзәләрлә долдуран бу әбәди һисс һәмшәки кими, јәнә дә поезијанын шәһиди-шһрәси, руһу вә өлмәзлијидир. Тәғрибән ијirmi ил әввәл «Инсан севәндә» адлы ше'риндә Нәби Хәзри мәһәббәтин бу көзәллијини инди дә тәрәвәтлә сәсләнән бир шәкилдә ифадә етмишдир: инсан севәндә дүңја көзәлләшир, дүңја доғмалашыр. Севкинин сарсылмаз гүдрәтинә бөјүк шаиранә инам, тәмиз ушаг һејранлыгы Нәби Хәзринин мәһәббәт ше'рләринин һисс-ассоциатив күчүнү тәшкил едир. «Горујаг севкинә көз бәбәји тәк» нидасы онун севки идеалыдыр. Тәбиәт вурғуну Нәби Хәзри севкијә дә каниат өлчүләри илә, јер өлчүләри илә, јә'шн тәбни өлчүләрлә јанашыр. О, мүчәррәд, гәлиз образлар, ифадәләр даһынча гачмыр. Садә, табии, сон дәрәжә эмоционал ифадәләр онун әсас поетик фәлсәфи фикрини уғурла дашыјыр, охучуја чатдырыр. Инсанын һиссләри, үрәји дә тәбиәт кими дағлы-дәрәли, ағлы-ғаралыдыр. Белә тәзад мүнәллифин севки поезијасына драматизм вә тә'сир күчү кәтириб.

Чәмән олсан әкәр сән, Сәрин јағыш чиләрәм. Әкәр дәннәзә дәнсән Саһилә чевриләрәм.

(«Сән вә мән»)

Тәбиәтлә инсанын белә паралел, гоша тәсвири, бағлылығы Нәби Хәзри ше'рини мүасир поезијамызда ајдын сечилән бир мөвгејә галдырыр. Шаирин мәһәббәт лирикасыны сәһијәләндирән башга бир чәһәт дә һәјатилидир.

Гоша кечәрсиниз... Јакын кәлмәрәм. Мән јохам... Јаһында нә заман о вар. Көзүмү галдырыб баха билмирәм, О исә истәсә Әл дә галдырар.

(«Ајры саһилләрин ејни далғасы»)

Бу тәзадагы тә'сирли, күчлү кәдәр үмумијәтлә Нәби Хәзринин севки ше'рләринә хасдыр.

* Нәби Хәзри — «Сечилмиш әсәрләр»и I чилд — 1973; II чилд — 1974; «Кәңчилик».

әһәмијјәтинин азалмасы һаггында әсассыз мула-һизәләре тутарлы чаваб кими сәсләнир. Өлмәз, гүдрәтли поезија, чәрәк кими, су кими кәрәкли поезија, «Бейни, үрәјин һеч нә илә јол тапылмајан кушәләринә варап» (В. Мајаковски) поезија һиди һәмишәкиндән даһа чанлы, даһа мүасир, даһа лазымлыдыр. Бир шәртли, кәрәк шәр—шәр олсун, шаирин тәләји, дәрди-сәри, өмүр-күлү олсун!

Әсәрин јашаја вә тәсир кәстәрә билмәси үчүн:

**Полад од ичиндә бәркјән кими
Сөзләр дә үрәкдә бәркјәлидир!**

(«Үрәк»)

Бу мә'нада Нәби Хәзри шәрһи пүхтәләшмиш, вә әмәк мејданында халыла чыңи-чыңи адым-лајан зәһмәткеш поезијадыр. Санитлија, раһат-лыга јад сәһәдир. «Санит сәтирләр»ни өзү белә дахили һәрәкәтдә, пәрвәришдә олан сәтирләрди-р. «Санит шәр»... Инди поезија мүбәһисәләриндә бу ифадә тез-тез ешидилир. Поезијада шәрһиј-јәтин, «кортабия» һисс ахынынын, јохса сојуг агы-лын әсас олмасыны арашдыраилар «Санит шәр-дә» буллари барышдырмага чалышырлар. Пое-зија исе «интеллектуаллыг», «санитлик», «ән-әнәвиллик», «новаторлуғ» вә с. адлар алтында һәмишә өз әбәди, көһнәлмәз ишнин көрүр: инсан мә'нәвијјәтына ишыг салыр, инсаны учалдыр вә кәзәлләшдирир. Нәби Хәзринин «Санит сәтир-ләр»ини динләјән:

**Инсанлар севиләр,
Севәр дүңјада;
Үмидләр өмүрчүн мәғрур ганаддыр.
Севки бир кичик
Гәлбә сығса да
Бәлкә севки өзү бир кайнатдыр.
...Үрәкдә бағлан
Чығырда, издә,
Тапар аһәнкини өмүрү иғзим.
Һәр тәзә дүңгуну
Өз гәлбәһиздә
Ачырыг тәзә бир планет кими.**

Бу нечә сәкиликдир вә әслиндә сәкилик дирми? Белә шәрләрдә лирик гәһрәман мүәлли-фин өзүнә чеврилир, гәлб данышыр. Сәкит, ла-кин сон дәрәчә тәсирли кәдәрдән доған, кәркин әһвал-дуһијјәдән јаранмыш белә поетик даны-шыга биринчи чилдә кәзәл мисаллар вар: Ләлә-нин вә Әләкбәрин өлүмү мүнасибәтилә јазылмыш «Ики јашында», «Һәзин мисралар», Әли Кәрәмә һәср олунмүш «Чинарлы мөзар», «Балыгы», еләчә дә «Авропа, динлә мәни» бөлмәсиндәки «Күлсәтан гыз», «Тәкәтлуу чалгычы», «Тәбәс-сүм вә кәз јашлары», «Хош хәбәрләр хијабаны» вә саир.

«Авропа, динлә мәни» бөлмәсиндәки шәрләр һаггында вахтилә данышылмышлыр. Бизчә, бу бөлмәдәки бә'зи кәзәл шәрләр, һәчмчә јығнам олса да, поетик мә'нача поэма сикләти дашыјан «Күлсәтан гыз», «Хош хәбәрләр хијабаны» кими сүжәтли јазылар мүәллифин исте'дадынын елә бир чәһәтини ачыб кәстәрир ки, бу истиғамәтдә ахтарышлар шаирин сөз мејданына даһа да ке-нишләндирер, ичтиман дәјәрли, дүңјәви мөвзу-лара даһа фәал сәһәткар мүдахиләсинә имкан ја-радарды. «Јапония шәрләри» бу фикри тәсдиг едир.

Мәһз белә мәс'улијјәт вә тәләбкарлыг дүңгу-су илә јанашанда биринчи чилдәки бә'зи шәр-ләри, хусусән мүәллифин билә-билә китаба «Көв-рәк ганадлар» ады алтында дахил етдији, јара-дычылығынын илк дөврләринә анд јазыларын, бир гисминни, «Күл-чичәји дәрәрем» вә «Арзу-нун арзулары» бөлмәләриндәки бә'зи шәрләри артыг һесаб едирсән. Бу јазыларын сәси китабын үмуми нәфәсинә гошула билмир.

Нәби Хәзринин јарадычылығынын мүасир-лик күчүнү кәстәрән диггәтләјиг чәһәтдир ки, өлкәмизин һәјатында баш верән бир чох чилди һадисәләр, мүәјјән шәкилдә, шаирин әсәрләрин-дә әкс-сәда вермишдир. Хам торпаглара јүрүш-дә, Сибирин јени кәшфи, јени һәјаты да, Хәзрин чопгун синәсинә јазылан полад сәтирләр дә,

Азәрбајҗанын хәритәсинә дүшән тәзә шәһәрләр дә, ламбыгы гызларымызын һәјатында дөнүш саыла билән Севил һәрәкәти да! Бүгүн буллар Нәби Хәзринин силсилә шәрләриндә, икинчи чилдә топланмыш «Сумгајыт сәһифәләри», «Ики Хәзәр», «Күнәшин бачысы» поемаларында лирик-эпик әһәли тапыр.

Бу дөвр дејиләпләрдән һеч дә аз әһәмијјәт дашымајан мә'нәви-мәдәни, психологик дирчә-лишлә дә сечилләнир. Бу дирчәлиш даһа чох гәдим кечмишимизә, әп'әнәләримизә, јурдумузун мүгәддәс саылаан сөз, гәһрәманлыг абидәләринә, вәтәндашлыг проблемләринә јени, објектив мү-насибәтдә өзүнү кәстәрди. Бу чәһәтдән Нәби Хәз-ринин вәтән вә вәтәндаш проблемини вахтында галдыран «Ичтик тәпә», Бөјүк Сабирә һәср олун-мүш «Дағлар дағымдыр мәним» дәдә Горғуд мотивләринин тәзә поетик пәһрәләнмәси, чичәк-ләнмәси олан «Әфсанәви јухулар» поемалары, аналыг һаггында, Азәрбајҗан гадыны һаггында сон дәрәчә тәсирли, кәзәл елемия алландырыла билән «Ана» әсәри дә дөврүн аб-һавасындан, нә-фәсиндән ајрылмаздыр. Көрүндүјү кими, отуз иллик јарадычылығында Нәби Хәзри ичтиман һәјатымызын, демәк олар ки, һеч бир мүһүм са-һәсинә лагәјли галмамышлыр «Ичтик тәпә», «Сумгајыт сәһифәләри», «Ики Хәзәр», «Күнәшин бачысы», «Дағлар дағымдыр мәним» поемалары һаггында вахтилә кениш сәһәтләр кетдијинә, һәтта мүбәһисәләр ачылдыгына кәрә алава да-нышлыг мәгсәдәјүгун һесаб еләмәдик. (Бу әсәр-ләр мүасир һәјат вә поезија, мүасир поэма проб-лемләри бахымындан кениш музакирәјә имкан јарадыр).

Гәјд етмәк лазымдыр ки, Нәби Хәзринин по-емалары шаирин тәкчә өз јарадычылығында јох, үмумијјәтлә мүасир шәрһимиздә чилди наили-јәт саыла биләр. Хусусән, сон поемаларыны Нәби Хәзринин поэма јарадычылығынын тәзә мәрһәләси һесаб едир вә бу истиғамәтдә шаирин бөјүк имканларыны нәзәрә чатдырырыг. Сон поемаларын күчү бунадыр ки, бүтөн әсәр нәғмә кими доғулур. Поемалар, шаирин поезијасында-кы јүксәк сәһимијјәти јени вә даһа парлаг шә-киллә үзә чыхардыр.

Нәби Хәзринин поезијасы адияли кәзәллик, гәһрәманлыг сәһијјәсинә галдыран, садә инсанла-ры нүмунәвиллик дәрәчәсинә учладан поезија-дыр. Буна кәрә дә охчу онун лирик гәһрәманы-ны дујур, севир, сәһимијјәтинә вә дүзкүнлүјүнә инаныр.

Бәллидир ки, Нәби Хәзринин јашајыб-јарат-дыгы илләр Азәрбајҗан шәрһинин риторикадан, сүн'и пафосдан даһа да тәһизләнмәси дөврүдүр, реаллыга, тәбилијә, һәјатилијә, инсанилијә меј-лин даһа да күчләнмәси дөврүдүр.

Поезијаын халг идеалларына јахынашма-сы, торпагымызын рәһиләрини даһа реал әкс ет-дирә билмәси үғрунда әдәбијјәтимиздә кәдән дан-ми просес сон отуз илдә даһа да күчләнишдир. Бу ишдә јашлы, гочаман шаирләримизлә јана-шы, сонракы нәслин нүмајәндәләринин лә чилди әмәји олмушдур ки, онларын арасында Нәби Хәз-ринин өз мәвгәји, өз јери вардыр.

Азәрбајҗан тәбиәтинин колоритли поетик әк-синин, бу күнкү ичтиман һәјатымыз үчүн харак-терик адамларын чанлы поетик образларынын гәләмә алынмасында Нәби Хәзри өзүнәмәхсус зәһкин тәчрүбә газанмышдыр. Бу хусусијјәт ону Азәрбајҗан һудудларындан чох-чох кәнарларда да танытмыш вә севдирмишдир. Бу хусусијјәт онун јарадычылығы илә кәңчәләрин гәләм тәчрү-бәләри арасында сәмәрәли үнсилләт, јаратмыш, шәрһимизин инкишафына хәјирли тәсир кәстәр-мишдир.

Икинчилдин бүтүн бу хусусијјәтләри әкс ет-дирмәклә, мүәллифин отуз иллик јарадычылыг јолуна, поетик мүбаризә вә гәләбәләр јолуна, бир нөв, јекун вурур.

«Сечилмиш әсәрләр»ин әввәлиндә Әһмәд Чә-милини «Шаир, дост, мүсаһиб» адлы өв сөзү, ахырында Дағыстанын халг шаири Рәсул һәмзә-товун сон сөзү һәм Азәрбајҗан, һәм дә үмумиј-јәтлә Иттифак әдәби ичтиманјјәтинин онун јара-дычылығына бөјүк инамы кими сәсләнир.

Бу, һәм дә бизим инамымыздыр!

Сабир РҮСТӘМХАНЛЫ

Бөјүк инсани кәдәри јүксәк поетик вә естетик кәзәллик сәһијјәсинә галдыра билмәси Нәби Хәз-ринин поезијаымызын гәдим әп'әнәләринә бағла-јыр.

«Горујаг севкини», «Мавидир», «Истә», «Са-нит сәтирләр», «Сәнин пәчәрән», «Дағ вә дә-низ», «Сән кетдин», «Дәһиз, кој, мөһәббәт» вә с. шәрләр гәк мүәллифин јох, үмумијјәтлә мү-асир севки лирикамызын кәзәл нүмунәләри кими диггәтләјигди. Мөһәббәт мүәллифин-әмоционал тәсвириндә фәлсәфи мә'на, кәзәллик кәсб едә билир. Онун мөһәббәти учалдан, күзәштә кетмә-ји, сәһипламагы бачаран, инсани дәрһи һөрмәт-лә доғу олан мөһәббәтди. Бу чәһәтдән шаирин севки поезијасы јүксәк естетик камиллијин нүма-јиш етдирән е'тираф поезијасыдыр. Сәһимиј-јәтин, садәлијин, тәһизлијин гәләбәсини нүмајиш етдиран поезијадыр.

Нәби Хәзринин севки шәрләри, еләчә дә тә-биәт лирикасы мүасирлик, вахтла ајағлашмаг бахымындан, илк бахышда кимсә «биканә», «кә-нар», «мәһдуд шәхси һиссләр» поезијасы кими көрүнә биләр. Бизчә әксинә, дөбләрә үјмамаг, өз шаир нәфәсинә, амалына садиглик мүәллифин сәһәткар һәсаслығыны тәсдиг едир. Чүнки сев-ки, тәбиәт, вәтән вә торпаг мөһәббәти, һәм дә бү-түн булларын һамысы илә бағлы олан инсан һеч вахт көһнәлә, арханкәлә билмәз.

Шаир «Чинар вә мән» шәрһиндә, чинардан, тәбиәтдән чох јазмасынын сәбәбини кәстәрмиш-дир. Тәбиәт шәрләриндә тәбиәт инсан мә'нәви-јәтынын ачылмасына хидмәт едир, тәбиәт өлчү-ләри—өмүр, заман өлчүләринә чеврилир: инса-нын бөјүклүк, учалыг өлчүләринә чеврилир. Бу чәһәтдән «Илләр вә саһилләр» шәрһи чох сәһи-јәлидир: «Бурда гуртарса да саһил мәһимтүн, бәлкә башғасыјүн бурдан башлајыр». Тәбиәти дуја билмәк, мә'наландыра билмәк кичик бир шәрдә инсан өмүр һаггында чилди фәлсәфи үму-миләшдирмәләрә кәтириб, чыхарыр: «Илләр өмүрләрин сону дејилдир, илләр өмүрләрин са-һилләридир». «Дағ вә дәннз», «Зирвә булуду», «Елбрусла јанашы», «Күнәшин гошудуғунда», «Бир овуч гар», «Хатирәләр чығырыла», «Чај», «Дағлар да инсан кимидир», «Гаја үстә тәк па-лыда», «Сон баһар», «Пајыз тојлары», «Карван-аран», «Шаһид», «Кечә јарысы», «Мән дәннзи дүшүнүрәм» вә саир кәзәл шәрләр мөһз бу чә-һәтдән диггәти даһа артыг чәлб едир:

**Дәннз далғаланыр
Һәр сәһәр-ахшам.
Ғары әридикчә уча зирвәни.
Әһр сән дағсанса,
Мән дә үмманам,
Илк дахлам
Зирвәндән
Башланыр сәнин.**

(«Дағ вә дәннз»)

вә ја

**Адым-адым кәләр сәһәр,
Адым-адым кәләр кечә,
Чан атырыг өмүр ады
Уча даға, адым-адым.
Адым-адым ана бизи бөјүтдүкчә,
Өзү чанлы гәлбәһиздә адым-адым.**

(«Адым-адым»)

Бу мисаллар тәбиәтин нечә тәзә, мүасир шә-килдә мә'наландырыла билдијини, мүрәккәб ин-сан мүнасибәтләрини ифадә еләмәкдә нечә мү-һүм пол ойнадыгыны јахшы нүмајиш етдирир.

Нәби Хәзринин шәрләриндә тәбиәт—инсан бағлылығы форма чәһәтдән дә мухтәлифди. Бу бағлылыг бә'зән бир мисрада («Галхдыгча һичранын дағ јолларына» вә ја «Сән уча чи-нарсан, мәнса јарпағына»), бә'зән гоша мисралар-да («Чај ахыб үмманә тәләсән кими, сәнә говуш-мага тәһсирәм мән») үзә чыхдыгы кими, бә'зән дә бүтүн бир шәр бу бағлылыг үзәриндә гуру-лур. Мәсәлән «Сон баһар» шәрһинин илк үч бән-диндә пајыз дөһәләри чәкилир, сонра шаирин фикри истиғамәти бирдән-бирә дејилилир, о, па-јыз мәнзәрәләринин бәһзәрини өмүрдә ахтарыр, бу мәнзәрәләри чох чанлы вә реал мә'наланды-р.

Бүтүн буллар поетик фикрин тутарлы, јадда-галан шәкилдә ифадәси үчүн Нәби Хәзринин не-чә диггәтлә ахтарышлар апардыгыны нүмајиш етдирир. Онун тәбиәти вә инсаны кәзәл билдији-ни, дәрһи мушаһидә гәбилијјәтинин, ән башлыча-сы исе ади күлдән-чичәкдән башламыш, мүрәккәб инсан һиссләринә гәдәр һәр шәјә шаирнә баха билмәк исте'дадыны тәсдиг едир.

Нәби Хәзринин белә шәрләри поетик сөзүн инфлјасијасы— гијмәтинин дүшмәси, шәрһи